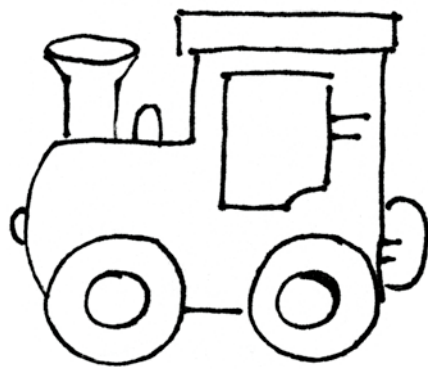




žába – bába



š š š



dárek – párek

NAUČÍM SE

Zorka Vítková

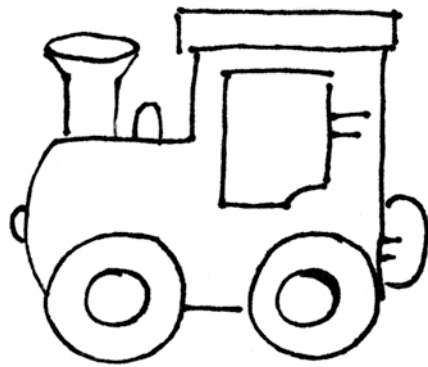
VŠECHNY HLÁSKY

Cvičení pro správnou výslovnost





žába – bába



š š š



dárek – párek

NAUČÍM SE

Zorka Vítková

VŠECHNY HLÁSKY

Cvičení pro správnou výslovnost



Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Zorka Vítková

NAUČÍM SE VŠECHNY HLÁSKY

Cvičení pro správnou výslovnost

Vydala Grada Publishing, a.s., pod značkou bambóok

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 7984. publikaci

Odpovědná redaktorka Štěpánka Poupětová

Sazba a zlom Antonín Plicka

Návrh a zpracování obálky Antonín Plicka

Počet stran 120

Vydání 1., 2021

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2021

Cover Photo © Depositphotos / belchonock

ISBN 978-80-271-4167-8 (pdf)

ISBN 978-80-271-2511-1 (print)

Obsah

Úvod	7
Cvičení pro rozvoj jemného sluchového rozlišování	9
Jak na hlásky	23
Průpravná cvičení	23
Nácvik a procvičování hlásky ve slovech, větách, říkankách	23
Další doporučení	24
Motivace dítěte – cesta k pokladu	24
Dechová cvičení	26
Průpravná cvičení k jednotlivým hláskám, postup vyvození, procvičování	29
Hlásky B – průpravná cvičení	29
Hlásky B – postup vyvození	30
Hlásky B – slova, věty, říkanky k procvičování	31
Hlásky T, N, D – průpravná cvičení	33
Hlásky T – postup vyvození	36
Hlásky T – slova, věty, říkanky k procvičování	37
Hlásky N – postup vyvození	39
Hlásky N – slova, věty, říkanky k procvičování	40
Hlásky D – postup vyvození	43
Hlásky D – slova, věty, říkanky k procvičování	44
Hlásky Ť, Ň, Ď – průpravná cvičení	49
Hlásky Ť, Ň, Ď – postup vyvození	50
Hlásky Ť, Ň, Ď – slova, věty, říkanky k procvičování	50
Hlásky L – průpravná cvičení	53
Hlásky L – postup vyvození	56
Hlásky L – slova, věty, říkanky k procvičování	58
Hlásky K – průpravná cvičení	64

Hláška K – postup vyvození	64
Hláška K – slova, věty, říkanky k procvičování	65
Hlásky C, S, Z – průpravná cvičení	68
Hláška C – postup vyvození	69
Hláška C – slova, věty, říkanky k procvičování	70
Hláška S – postup vyvození	73
Hláška S – slova, věty, říkanky k procvičování	73
Hláška Z – postup vyvození	76
Hláška Z – slova, věty, říkanky k procvičování	77
Hlásky Č, Š, Ž – průpravná cvičení	79
Hláška Č – postup vyvození	80
Hláška Č – slova, věty, říkanky k procvičování	81
Hláška Š – postup vyvození	84
Hláška Š – slova, věty, říkanky k procvičování	85
Hláška Ž – postup vyvození	88
Hláška Ž – slova, věty, říkanky k procvičování	89
Hlásky R, Ř – průpravná cvičení	92
Cvičení s pomocnými hláskami T, D	94
Hláška R – postup vyvození	95
Hláška R – slova, věty, říkanky k procvičování	95
Hláška Ř – postup vyvození	100
Hláška Ř – slova, věty, říkanky k procvičování	100
Přílohy	105
PEXESO D	107
PEXESO L	109
PEXESO C, S, Z	111
PEXESO Č, Š, Ž	113
Mapa k pokladu	115
Seznam použité literatury	117

Úvod

Milí čtenáři,

tato kniha slouží jako návod k vyvození a nacvičení hlásek a k jejich zapojení do řeči. Je určena rodičům, kteří dochází s dětmi na logopedii, pedagogům, ale také všem, kteří u svých dětí chtějí tvořivě rozvíjet vztah k řeči.

Kolem pátého roku už dítě běžně zvládá správnou výslovnost většiny hlásek s výjimkou hlásek R a Ř – ty se v řeči obvykle objevují jako poslední (kolem šestého, někdy i sedmého roku). V ideálním případě by dítě mělo bezchybně vyslovit všechny hlásky před nástupem do základní školy. Nejrozšířenější vadou řeči v předškolním věku je patlavost (dyslálie) – ta je přirozená až do sedmého roku věku dítěte, neboť do té doby se schopnost tvořit jednotlivé hlásky postupně vyvíjí. Po sedmém roce se již jedná o vadu řeči (pravou dyslálii). Jako nejčastější příčiny patlavosti se uvádí dědičnost, nesprávný řečový vzor, nedostatky v pohybových úkonech vykonávaných svaly (motorice) nebo v oslabení schopnosti jemného sluchového rozlišování (fonematickém sluchu). Pořadí procvičovaných hlásek vychází z obtížnosti jejich tvoření, z vývojového hlediska a doporučení logopeda: M, P, B, V, F, J, H, CH, T, N, D, Ť, Ň, Ď, K, G, C, S, Z, Č, Š, Ž, L, R, Ř.

Rozvoj řeči úzce souvisí s celkovou pohybovou schopností lidského těla – motorikou. Její úroveň je spojená nejen s rozvojem řeči, ale také s rozvojem myšlení (Přinosilová, 1997). Pohyby celého těla, velkých svalových skupin, zajišťuje hrubá motorika. Hrubou motoriku děti rozvíjejí především přirozeným pohybem (Přinosilová, 1997). Asi vám to bude připadat divné, ale jen málokterý předškolák dnes zvládne skákat přes švihadlo. Proto uvádím několik tipů k rozvoji hrubé motoriky: švihadlo, jízda na kole, opičí dráha, balanční pomůcky, míčové hry, skákací guma, koloběžka, pohybové hry atd. Inspirovat vás mohou také osobnosti (Peter Živý – intuitivní hry) či knihy (*Encyklopedie her* od Miloše Zapletala).

Pohyby drobných svalových skupin, pohyby ruky nebo uchopování drobných předmětů zajišťuje jemná motorika. Sem patří (Opařilová, 2003):

- pohybová aktivita při psaní, malování, kreslení (grafomotorika);
- pohybová aktivita mluvních orgánů při mluvené řeči (logomotorika);
- pohybová aktivita obličeje (mimika);
- pohyby dutiny ústní (oromotorika);
- souhra pohybů končetin a zraku (vizuomotorika).

Náměty na rozvoj jemné motoriky a grafomotoriky jsou popsány v řadě publikací, najdete je i na internetu.

Dalším nezbytným předpokladem správného řečového vývoje je schopnost jemného sluchového rozlišování; sem náleží i schopnost rozlišit zvuk, který vznikne při vyslovení hlásky – jedná se o fonemický sluch (Klenková, 2002). Kdo totiž hlásky dobře neslyší, nemůže se je ani naučit správně vyslovovat.

Jestliže má dítě problém v oblasti jemného sluchového rozlišování, mohou se takové obtíže projevit ve schopnosti rozlišit:

- jednotlivé hlásky;
- sykavky (C, S, Z, Č, Š, Ž);
- tvrdé a měkké slabiky (DY/DI, NY/NI, TY/TI);
- délku hlásek (TÁ/TA);
- znělé a neznělé hlásky (B, D, G, H, V / P, T, K, CH, F).

Schopnost jemného sluchového rozlišování (fonemický sluch) je rovněž nezbytným předpokladem pro zdárné osvojení dovednosti číst i psát.

„Hra je radost. Učení při hře jest radostné učení.“

JAN AMOS KOMENSKÝ

Cvičení pro rozvoj jemného sluchového rozlišování

Poznáš, kdo jsem?

Napodobte zvuk, hlas zvířete; až dítě ke zvuku správně přiřadí obrázek, může si zvíře vybarvit.



kuře (PÍP)

slepice (KO-KO-DÁK)



sova (HÚ)



ovce (BÉ)



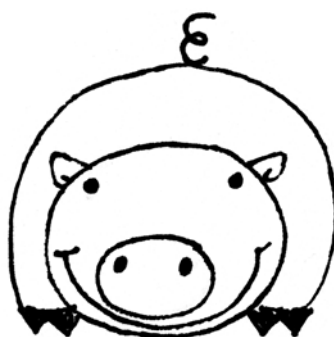
had (SSS)



moucha (BZZ)



pes (HAF)



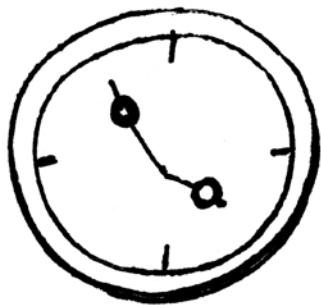
prase (CHRO)



koza (MÉ)

Poznáš, co jsem?

Napodobte zvuk věci – až ji dítě správně určí, vybarví si obrázek.



hodiny (TIK-TAK)



telefon (CRRR)



mašinka (ŠŠŠ)



buben (BUM)

Co to je? Zavři oči a poslouchej

Dítě zavře oči a snaží se určit, co slyšelo. Tuto hru můžete hrát kdekoliv – doma, na ulici nebo v lese. Příkladem činností může být mačkání papíru, tleskání, dupání, ťukání na okno (stůl, dveře), tření dlaněmi o sebe, stříhání nůžkami atd.

Hudební hádanky

S dítětem se domluvte, aby na rychlou melodii napodobovalo klus koně, na pomalou melodii pohyb želvy. Zpívejte nebo hrajte na hudební nástroj jakoukoliv melodii, střídejte tempo a dítě bude reagovat podle domluvy.

Obměny:

- Říkejte krátké nebo dlouhé slabiky, dítě na ně reaguje smluveným pohybem – např. na krátkou slabiku tleskne, na dlouhou slabiku zvedne ruce nad hlavu.
- Kolikrát písknete (ťuknete, pípnete atd.), tolikrát dítě poskočí (tleskne atd.).

Co je v krabičce?

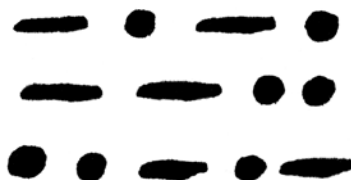
Do malých neprůhledných krabiček vložte různé předměty (korálky, rýži, těstoviny, čočku atd.). Dítěti ukažte obsah jednotlivých krabiček a přitom si zkoušejte, jaké zvuky vydávají. Krabičky uzavřete a přemístěte. Nechte dítě podle zvuku hádat, co v krabičkách je.

Obměna:

Z krabiček můžete vyrobit sluchové pexeso. Dvě krabičky budou mít vždy stejný obsah.

Umíš tleskat jako já?

Vytleskejte jednoduchý rytmus (např. PÁ-PA-PÁ-PA) a dítě ho zopakuje. Pokud se mu to nebude dařit, pomozte dítěti tím, že tleskání podpoříte současným důrazným vyslovováním slabik. Postupně můžete zvyšovat obtížnost rytmů a vynechat hlasovou podporu.



Poznáš písničku podle melodie?

Zahrajte melodii známé písničky nebo ji zazpívejte beze slov. Dítě pak zkusí určit, o kterou písničku jde. Napovědět mu mohou obrázky. Když písničku uhádne, vybarví si obrázek.



Holka modrooká



Já do lesa nepojedu



Pásla ovečky



Prší, prší, jen se leje



Kalamajka, mik, mik, mik



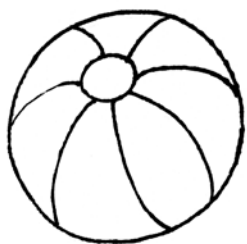
Běží liška k Táboru

Spočítej slabiky

Naučte se z paměti nějakou pěknou básničku a společně vytleskejte slabiky ve slovech z této básničky. Povzbuďte dítě, aby slovo zkusilo vytleskat samo. Až mu to dobře půjde, vezměte klasickou hrací kostku s body a vybírejte z básničky slova, která dítě vytleská. Když dítě vytleská slabiky ve slově, sečte je a ukáže pak na kostce odpovídající počet bodů.

Vymysli rým k obrázku

Říkejte slova, která se nerýmují (míč – tráva), a střídajte je se slovy, která se rýmují (míč – tyč). Domluvte se s dítětem, že když uslyší slova, která se rýmují, tak např. tleskne nebo dupne. Slovo, které se nerýmuje, dítě zkusí nahradit vhodným rýmem.



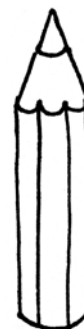
míč – rýč



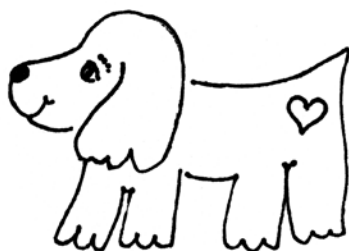
liška – šiška



mrak – drak



tužka – hruška



pes – les



pusa – husa



dárek – párek



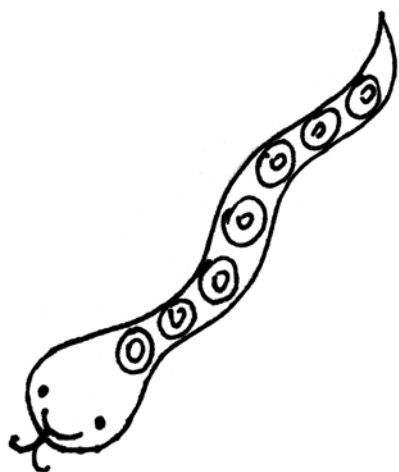
hruška – muška



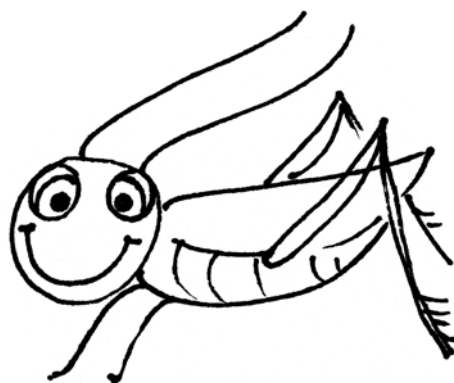
žába – bába



babička – jablíčka



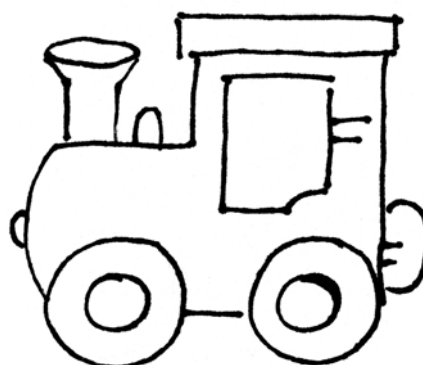
sss



ccc



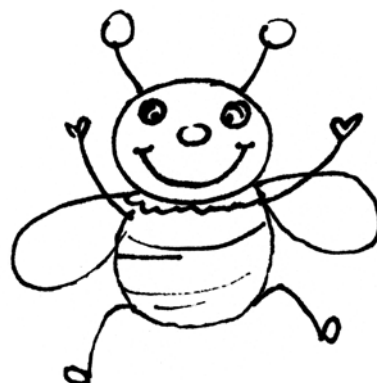
zzz



ššš



ččč



žžž

Hádej, v co se teď proměním

Nejprve si rozstříhejte karty s obrázky, vyskládejte je postupně před sebe a každý obrázek doprovodte zvukem: had (SSS), cvrček (CCC), moucha (ZZZ), kočička (ČČČ), mašinka (ŠŠŠ), čmelák (ŽŽŽ).

Na stole ponechte jen vybranou dvojici obrázků a pobídněte dítě: Nastraž uši a poslouchej – v co se teď proměním? Hada, nebo mašinku? Udělejte SSS, nebo ŠŠŠ a dítě ukáže na správný obrázek. Vystřídejte i další dvojice: Teď se proměním v cvrčka CCC, nebo zavolám na kočičku ČČČ? Změním se v mouchu ZZZ, nebo čmeláka ŽŽŽ? Dítě vybere odpovídající obrázek.

Jestliže dítě zvuky správně rozliší, zkuste vyslovit zvuky ŠŠŠ/ČČČ a ptejte se: Je to stejné, nebo jiné? Pokračujte dvojicemi C/S, S/S, Z/S, C/C, Č/Ž, Č/Č, S/S, Š/Č, Ž/Ž, Z/S, Z/Z, Š/Ž – dítě určuje, zda jsou zvuky stejné, nebo se liší.

Jakmile to dítě dobře zvládá, určuje rozdíl mezi S/C/Z a Š/Č/Ž, které jsou obtížněji rozlišitelné (pokud dítě neslyší rozdíl mezi sykavkami, nemůže nacvičovat jejich výslovnost); obrázky přidávejte podle toho, jak se mu cvičení daří. Pokud to dítěti nedělá problém, může vybírat rovnou ze všech obrázků.

Pokud dítě nedokáže hlásky správně rozlišit, začněte se cvičením dvou zvuků zvukově rozdílných (např. S/Š – ukažte kartu hada a mašinky; pokračujte dvojicemi S/Č, S/Ž). Teprve pak zkoušejte varianty Č/S, Č/Z, Č/C, Z/Š, Z/Č, Z/Ž a postupně přidávejte další.

Sykavku můžete několikrát zopakovat (Š-Š-Š), ukázat obrázek, a ještě znázornit mašinku rukama. Při nácviku upozorněte dítě na tvar rtů, můžete ho vzít za prst a u ostrých sykavek C, S, Z přejet prstem dítěte „úsměv“ na vašich rtech a u tupých sykavek Č, Š, Ž obtáhnout „okénko“ – našpulené rty.

Až to dítě zvládne, zkuste pokračovat s příklady, aniž by vám vidělo na ústa; vybídněte jej: Zavři oči a hádej – v co se teď proměním?

Předříkávanka k procvičování sluchové paměti

Předříkávejte hlásky, slabiky nebo slova. Dítě je po vás opakuje, a tím si cvičí sluchovou paměť. Začněte pomalu – se čtyřmi hláskami – a podle toho, jak to dítěti půjde, zvyšujte počet hlásek, slabik, slov nebo veršů.

B-D-M-F-A-T-P...

TO-PA-MU-KE...

BUM-PAC-TUC-DUC-HEC...

Táta – máma – děda – babička – pejsek...

jedna, šest, pět, tři, sedm...

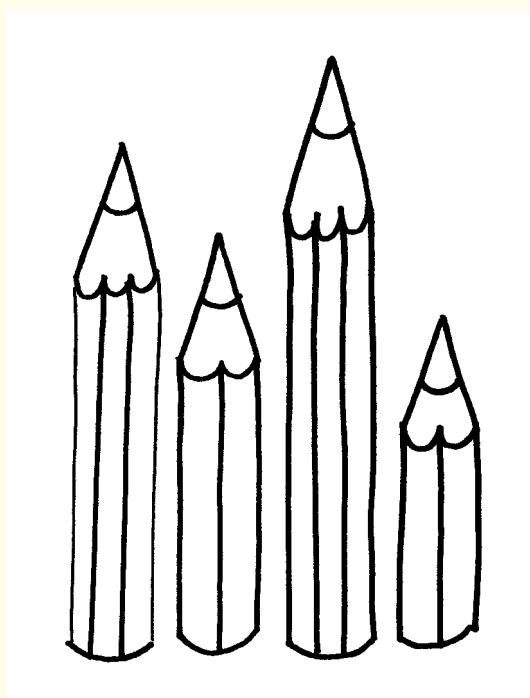
zelená, žlutá, modrá, bílá...

Naše milá Rozárka není Maďarka.

Naše milá Rozárka není Maďarka ani Italka.

Naše milá Rozárka není Maďarka ani Italka, ani Švýcarka, ani Bulharka...

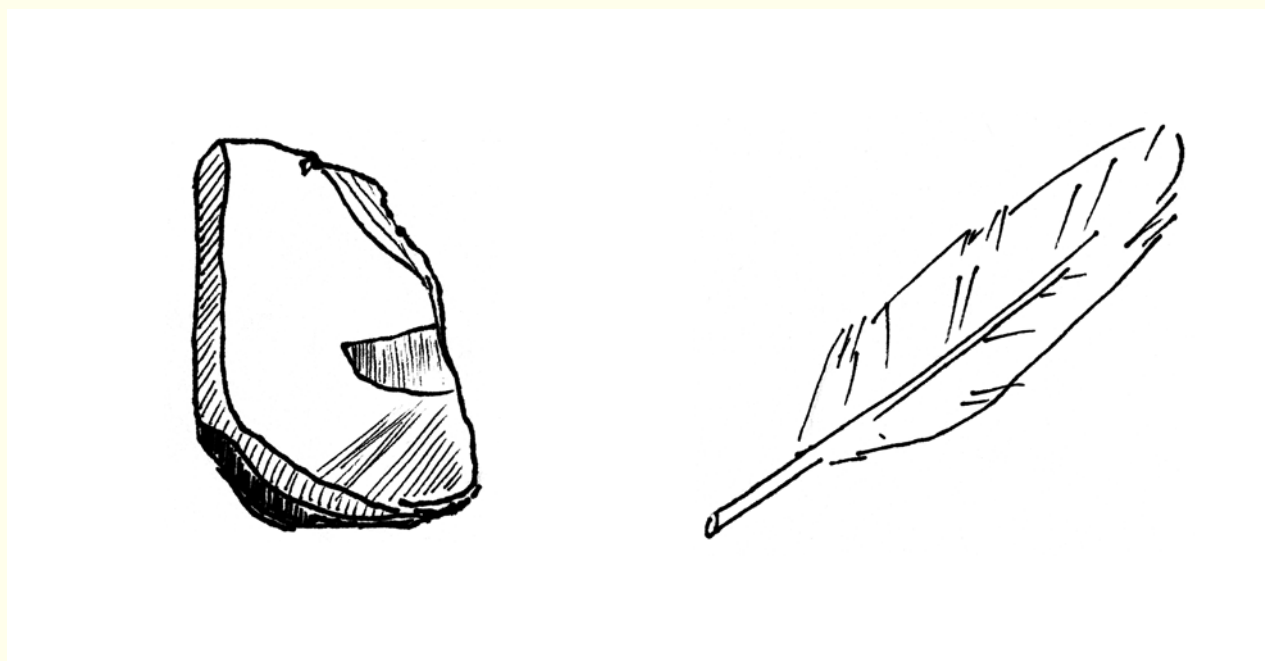
Pokud má dítě s vybavováním potíže, pomozte mu zrakovou podporou: vyslovíte slovo a přitom na stůl položíte předmět nebo obrázek. Např. u řady barev vezměte barevné pastelky, společně je vyjmenujte (červená, žlutá, modrá, zelená) a pak je zakryjte. Dítě řekne, co je na stole, která pastelka byla první atd. Pro snazší zapamatování vymyslete příběh – např. červená jahodová pastelka šla za žlutou sluníčkovou, pak se napily modré vody s modrou pastelkou a lehly si na zelenou trávu se zelenou pastelkou. S příběhem si dítě vše lépe zapamatuje i vybaví.



Měkká, nebo tvrdá kostka?

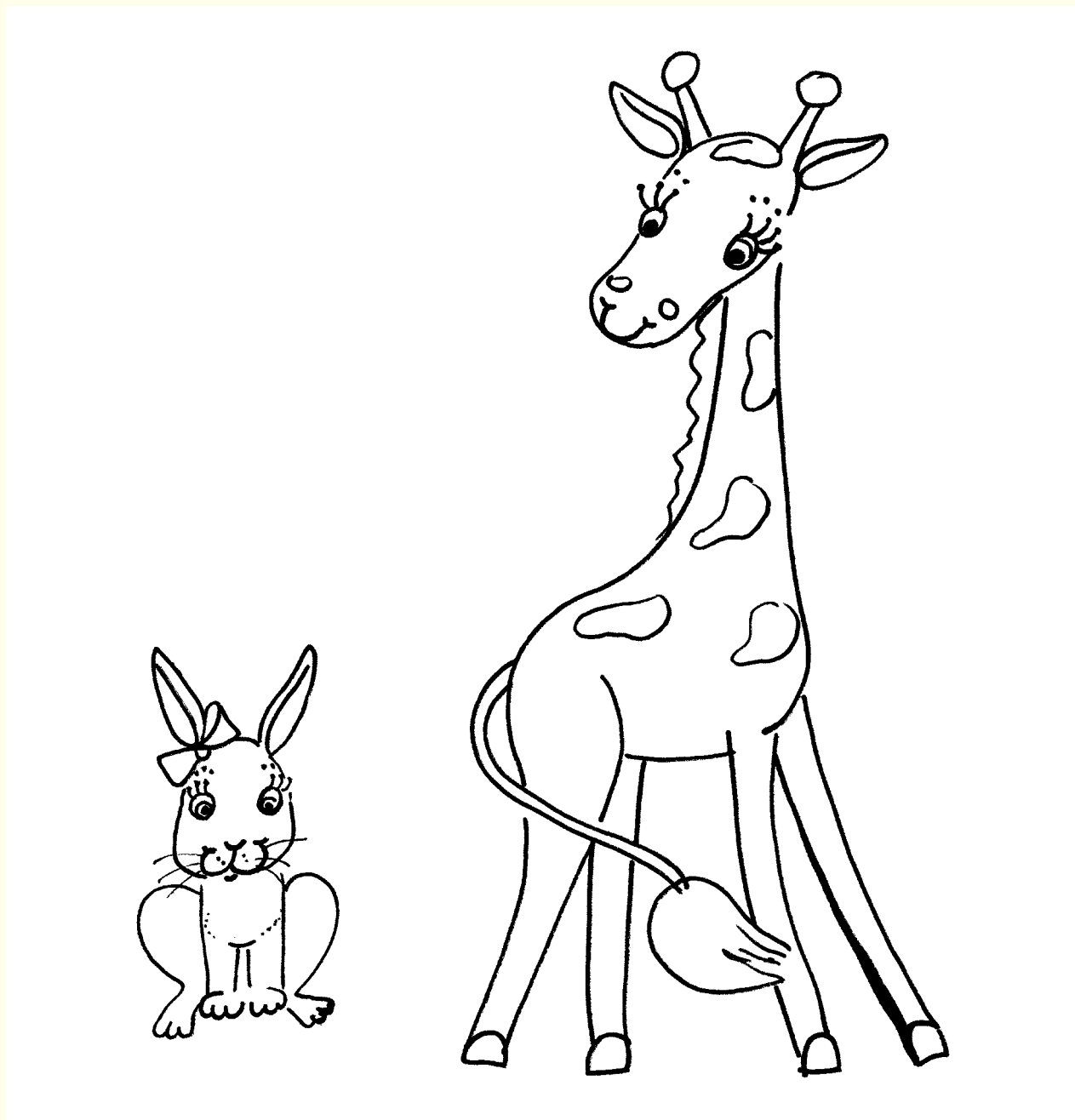
Veźměte si dvě kostky – tvrdou (např. dřevěnou) a měkkou (např. molitanovou). Tvrdá kostka znázorňuje tvrdé slabiky DY, TY, NY a měkká kostka měkké slabiky DI, TI, NI. Položte kostky před dítě, vyslovte DY, přitom uchopte tvrdou kostku a několikrát zopakujte DY, DY. Pak vyslovte např. TI a veźměte měkkou kostku a opět zopakujte TI, TI. Takto chvíli pokračujte, aby dítě mělo čas pravidlo pochopit.

Nyní budete vyslovovat střídavě tvrdé a měkké slabiky: DY, TI, NY, ŇU, TY, DĚ, DO, ĎU, DU, TĚ, ŇO, NA, NÍ, NE, TĚ, TA, ŤU, TY atd. Vyzvěte dítě, aby pozorně poslouchalo, po každé slabice vybralo správnou kostku a položilo ji na kámen, nebo peříčko. Jakmile to dítě zvládne, můžete pokračovat se slovy (tím, Týna, dým, díl, nic, nýtek, netík, netýkavka, dýka, díky atd.).



Pohybová hra na žirafu a zajíčka

Vyslovte dlouhou slabiku a protáhněte ji (TÁÁÁ), přitom se postavte na špičky a vzpažte. Při krátké slabice (TA) si sedněte do dřepu nebo na židli. Uveďte několik takových příkladů, aby dítě mohlo lépe vnímat rozdíl mezi délkami slabik. Pak vyslovujte různé slabiky a dítě předvede buď dlouhou žirafu, nebo zajíčka. Příklady: MÁ, DÁ, MI, TÍ, DY, KE, HI, HÓ, TU, TÁ, KÝ, RO, SE, CO, DÁ, HA, KU, TI, JÍ, RY, SU, BÚ, SA, VÝ, BU, NI, TÝ, HA, HÝ, JE, NÍ, BO, GÉ, DÉ, VY, FÍ, HÉ, BÉ, HU, VO, KO, LO, TÉ, BÉ, SE, TO, ME, LE, HE, LÉ, TE, LE, KÁ, LE, TÍ, TÉ, TO atd. Až to dítě zvládne, zkuste celá slova: dům, dal, hůl, tam, dám, byl, cíl, ret, pas atd.



Které písmeno je na začátku?

Pomalou čtete slova ve větách a zdůrazníte první hlásku v každém slově. Zpočátku můžete hlásku několikrát zopakovat (B-B-BABI); dítě zkusí určit, jaké slyší písmenko. Písmeno pak napíše na tácek nebo plech posypaný krupicí, dítě vás napodobí.

B Babi, byl by bublifuk? Brouk bydlel blízko boty. Budík budí Bětku. Byla babka Blažena, byla báječná.

P Paci, paci, packy, plácá Pája placky. Pepina pouští po potoce pulce. Pekař peče pomalu preclíky.

M Malá myška myla mušku. Medvěd mlsá med. Máme malou Madlenku, má modrý míč. Mnoho máku, mnoho mouky, máma má makový moučník. Máme milou mámu.

H Hoří, honem hasiči! Houká Hanka, Hynek hledá hlemýžď. Hopsal Hubert hopy hop. Honza hlídá hrozně hubeného hroznýše. Hospoda hodinu hořela. Hrbáče hubičkovala hezká holka.

K Kuba kutálí kuličku. Kde kdáká kvočna? Kdesi kolem kůlny. Králi Karlovi koval kovář královskou korunu. Karolína kupuje kokos, kuskus, kakao, kvasnice, kávu, kukuřici, kiwi.

D Dnes dáme do domu docela dlouhou dřevěnou desku. Dáma dostala dokonalý dar. Dan Dlouhý dává dětem denně do desek desetikorunu. Dana dopekla dort Danovi do devíti dnů.

T Tlustá teta Týna tláská těstoviny, toasty, topinky, tlačenku, tatarku, tuňáka, tatrunku. Toník trénuje tenis, Tereza tancuje tance. Táňa táhne těžkou tašku. Tom tapetoval tmavou tapetou.

L Lucka líže lízátko. Lída lepí lepidlem loď. Líbu láká laskonka. Lád'a luxuje lehátko. Lenka letí letadlem. Libor lyžuje. Lola lechtala Lucku. Létají lišky? Létají lysky. Lukáš líčí Ladu.

S Slídí sysel se syslicí se slůnětem se slonicí. Sova slyší soví svištění. Soňa spí se slepicemi. Simona sloupla slupku. Saša suší sako. Simona snídá sedm sušenek. Stůj, Stando!

C Cink, cink, cinká Cilka cinkrlátky. Culíkatá Cecilka civěla, co cucá copatá Celestýna. Cyril cvičí cviky.

Š Šimon švihá švihadlem Štěpána. Šárka šilhá. Šunka, šlehačka, šťáva, šumák, škvarky. Špaček, šimpanz, šídlo, škvor, šakal, šnek, štír. Šerík, šalvěj, šafrán, šanta, šťovík.

Č Čilá činčila. Čestmír čistil člun. Čekanka čeká čmeláka. Čuník čmuchá. Černý čáp. Červená čepice. Čolek, čejka, čížek, čírka, červotoč. Česnečka, čalamáda, čokoláda, čaj, čabajka.